

УДК 336.226(477)

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-262-5(1)-289-292

ФОРКУН І. В.,

ЛЕПЕТУН І. О.

Хмельницький національний університет

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена дослідженню податкової безпеки як складової фінансової безпеки держави. Розраховано систему індикаторів рівня податкової безпеки України, виявлено існуючі загрози та ризики вітчизняної податкової безпеки та запропоновано напрями підвищення її рівня в сучасних умовах розвитку економіки країни.

Ключові слова: фінансова безпека, податкова безпека, індикатори податкової безпеки, ризики та загрози податкової безпеки.

FORKUN I.,

LEPETUN I.

Khmelnyskiy National University

TAX SECURITY AS A COMPONENT OF THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

The purpose of the article is to assess the current state of tax security in Ukraine, identifying a system of challenges and threats to tax security and development of measures to prevent the possibility of their occurrence, minimize or neutralize the effects of the impact on the overall financial security of the state. In order to enter Ukraine into a circle of developed countries, rather than go to the periphery of the world economy, must to strive for social development that is impossible without the formation of an integrated system of economic security. Financial security is an important component of the country's economic security, which includes banking security, non-bank financial sector security, debt security, fiscal security, currency security, and monetary security. In our opinion, the list of financial security components should be supplemented by the tax segment, because tax component affects the growth of resource potential for the development of a competitive national economy on the basis of investment renewal of export and production potential, preservation of the integrity of the financial system, and counteraction to the internal and external threats of the state. The system of tax safety indicators is a tool for detecting internal and external threats, prevention of critical situations and their timely elimination in order to achieve the goals of safe state development as a result of measures taken by the government of the country to increase the level of tax security of the state. We calculated the system of tax rate indicators for Ukraine for 2014-2017 and on the basis of which we concluded that the low level of tax security is related to the ineffectiveness of tax policy, which makes it impossible to implement the strategic priorities of Ukraine's financial security. Tax risks are a major source, which create a threat to tax security. We have identified a system of threats and risks to the country's tax security at the level of the state and at the level of taxpayers. In order to increase tax security, it is necessary to increase the efficiency of tax policy and carry out continuous monitoring of changes in indicators, provide detection, assessment and elimination of tax risks and threats that will contribute to the sustainable development of the Ukrainian economy and the achievement of the appropriate level of financial and economic security of Ukraine as a whole.

Key words: financial security, tax security, tax safety indicators, risks and tax security threats.

Постановка проблеми. Фінансова діяльність держави є однією з найважливіших видів суспільної діяльності. Від ефективності її здійснення залежить виконання завдань соціально-економічного розвитку в державі, забезпечення безпеки країни, реалізація потреб суспільства за всіма необхідними напрямками. За своїм змістом фінансова діяльність є багатосторонньою, так як включає в себе різні, але водночас і взаємопов'язані між собою, стадії і методи її реалізації. Найважливішою стадією фінансової діяльності держави виступає податкова. Реалії сьогодення свідчать про незамінну роль податків у забезпеченні фінансової безпеки, як складової економічної безпеки країни. Податки не лише виступають базовою складовою у формуванні доходів бюджетів, але й визначають відносини між державою та юридичними і фізичними особами. А тому, роль податків у забезпеченні фінансової безпеки настільки важлива, що найменші прорахунки в цій сфері та недоотримання необхідного обсягу податкових надходжень здатні підірвати національну безпеку загалом. А тому проведення оцінки рівня податкової безпеки, виявлення ризиків і загроз, що справляють на неї вплив, є передумовою і одночасно запорукою успішної та ефективної реалізації фінансової діяльності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформаційні процеси в економіці, які в значній мірі визначаються податковою політикою держави, спонукали підвищення інтересу науковців до вивчення змісту та основних характеристик податкової безпеки. Це зумовлене тим, що прорахунки в цій сфері окрім негативного впливу на показники економічної безпеки, здатні підірвати національну безпеку загалом, яка проявиться через асинхронність бюджетних надходжень, що викликана незбалансованістю інтересів держави, суб'єктів господарювання і суспільства в процесі їх розширеного відтворення. Серед вітчизняних науковців, які присвятили свої наукові роботи даній проблематиці, варто відзначити праці Барановського О., Бережної Ю., Виклюк М., Іванова Ю., Іщенка В., Лазаревої А., Луценко І, Мартинюка В., Медведкіної С., Подік І., Полянської Ю., Петренко Л., Шлемко В., а серед зарубіжних науковців – Темофєєвої І., Тихонова

Д., Цвілій-Букланової А. та ін. Їх праці, як правило, спрямовані на вирішення назрілих проблем податкової системи у контексті забезпечення соціально-економічної стабільності шляхом належно функціонуючої системи податкової безпеки. Високо оцінюючи накопичені наукові надбання відомих вчених, в умовах проведення системних реформ та існуючих викликів і загроз економіці України, актуальним залишається здійснення оцінки рівня податкової безпеки як складової фінансової безпеки держави.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка сучасного стану податкової безпеки України, виявлення системи викликів і загроз податковій безпеці та розробка заходів щодо попередження можливості їх виникнення, мінімізації чи нейтралізації наслідків впливу на загальну фінансову безпеку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації світового господарства, що розширює взаємодію національних економік, їх взаємне проникнення і переплетіння, відкриваються практично необмежені можливості для всесвітнього розвитку. Процес інтеграції у міжнародну економіку сприяє більш високим темпам зростання економіки та добробуту населення відповідної країни. Щоб увійти Україні в коло розвинених держав, а не йти на периферію світового господарства, потрібно прагнути до забезпечення суспільного розвитку, який неможливий без формування цілісної системи економічної безпеки. Це пов'язано, в першу чергу, з національними інтересами та пріоритетами, які у всі часи потребують серйозного відношення влади та суспільства.

Стратегія сталого розвитку України на період до 2020 року визначає цілі, напрями, пріоритети розвитку країни, серед яких ключовим є вектор національної безпеки [1]. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо [2].

Економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання. Складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [3].

Фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни. Фінансова безпека, у свою чергу, має такі складові: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектору, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека [3].

В Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [3] визначено перелік складових фінансової безпеки, однак, ми підтримуємо думку науковців про те, що даний перелік повинен бути доповнений податковим сегментом. Це пояснюється тим, що податкова складова впливає на забезпечення зростання ресурсного потенціалу для розвитку конкурентоспроможної національної економіки на засадах інвестиційного оновлення експортно-виробничого потенціалу, збереження цілісності фінансової системи, протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам держави.

Аналізуючи існуючі наукові погляди щодо визначення сутності та змісту поняття «податкова безпека», слід відмітити, що у сучасній науці відсутнє не лише загальноприйняте визначення, а й єдине розуміння її сутності. У наукових колах податкову безпеку держави розглядають [4]: по-перше, як певний стан податкової системи, що забезпечує захист інтересів платників податків та суб'єктів, що задіяні у розподілі ВВП через механізм оподаткування; по-друге, як певну властивість системи, що здатна забезпечити своєчасність виконання податковою системою своїх функцій, та адекватність реагувати її на зміни податкової політики держави під впливом групи чинників; по-третє, як здатність протистояти ризикам та небезпекам, оптимізувати, а за окремих умов мінімізувати їх вплив на усіх учасників податкової безпеки.

Таким чином, податковою безпекою держави є такий стан податкової системи, що впливає на забезпечення зростання ресурсного потенціалу для розвитку незалежної, стабільної, стійкої конкурентоспроможної національної економіки та дозволяє досягти захищеності економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз у довгостроковому та короткостроковому періодах [5].

Виділення податкової безпеки як окремого сегменту фінансової безпеки держави пояснюється тим, що вона має свій ланцюговий характер впливу, тобто у разі нестабільності податкової безпеки втрачається рівновага бюджетної безпеки через недоотримання податків для наповнення дохідної частини бюджетів; боргової безпеки – через зростання дефіциту бюджету та необхідність його покриття шляхом здійснення запозичень; грошово-кредитної та валютної безпеки – через скорочення золотовалютних запасів та їх спрямування на послаблення та ліквідацію негативних тенденцій у національній економіці; безпеки фінансового ринку – через різкі та некеровані коливання його кон'юнктури.

Система індикаторів податкової безпеки є інструментом виявленням внутрішніх й зовнішніх загроз, попередження критичних ситуацій та своєчасне їх усунення з метою досягнення цілей безпечного розвитку держави у результаті проведених урядом країни заходів щодо посилення рівня податкової безпеки держави. В табл. 1 подано результати розрахунку індикаторів рівня податкової безпеки на підставі «Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» за 2014–2017 роки [3]. Відповідно до табл. 1, не відповідають граничному значенню три індикатори з восьми, а саме: рівень податкового боргу платників

податків в 2016–2017 рр., коефіцієнт результативності адміністрування податкових надходжень в 2015–2017 рр., рівень тінізації економіки в 2014–2017 рр. Близькі до переходу граничного стану, в негативний бік, два індикатори: рівень оподаткування на економіку країни, коефіцієнт інвестиційної віддачі податкових пільг підприємств з інвестиціями. Досить низьким залишається рівень концентрації податкових надходжень від зовнішньої діяльності у доходах держбюджету. Такий рівень податкової безпеки пов'язаний з неефективністю податкової політики, котра практично унеможливило реалізацію стратегічних пріоритетів фінансової безпеки України.

Таблиця 1

Індикатори оцінювання рівня податкової безпеки України в 2014–2017 роках

Індикатори, %	Граничне значення, %	Результати розрахунку, %			
		2014	2015	2016	2017
Рівень концентрації податкових надходжень у доходах Державного бюджету	>60	78,9	77	82,3	82,8
Рівень концентрації податкових надходжень від зовнішньої діяльності у доходах Державного бюджету	<30	3,5	7,5	3,3	2,0
Рівень оподаткування на економіку країни	<30	17,9	20,7	25	28,8
Рівень втрат Державного бюджету від пільгового оподаткування (%)	<30	1,5	2,2	3,4	2,2
Рівень податкового боргу платників податків (%)	<10	7,2	9	11,7	11,1
Коефіцієнт результативності адміністрування податкових надходжень (%)	>100	94	111,7	103,6	100,02
Коефіцієнт інвестиційної віддачі податкових пільг підприємств з інвестиціями	>100	75,2	77,4	87,2	87,4
Рівень тінізації економіки (% до ВВП)	<30	43	40	35	32

Складено авторами на основі [6, 7]

Отримані результати підтверджують необхідність виділення ризиків та загроз податкової безпеки з метою прийняття рішень щодо удосконалення податкової політики та підвищення податкової безпеки держави.

Основним джерелом, що створюють загрозу податкової безпеки, є податкові ризики. Під податковими ризиками варто розуміти ймовірність виникнення негативних наслідків для податкової системи через неефективність її побудови і функціонування, дії існуючих загроз та впливу на неї зовнішніх і внутрішніх чинників. Отже, загрози є передумовою виникнення ризиків. Відмінністю між ними є те, що ризики є ймовірними і їх можна виміряти кількісно за умови їх настання, тоді як загрози є фактично сформованими небезпеками, які під впливом чинників спонукають до настання зазначених ризику. Їх взаємообумовленість спричиняє виникнення фінансових втрат як для суб'єктів господарювання, так і держави, зокрема, внаслідок неефективності їх податкової політики [8, 9].

До основних чинників, що формують загрози податкової безпеки країни належать на рівні держави: високий рівень податкового навантаження на платників податків; значні витрати на адміністрування податків; зростання податкового боргу в країні; значна кількість податкових пільг; нераціональність використання податків; недосконалість податкового законодавства; недостатній механізм бюджетного відшкодування; високий рівень коруптованості країни; на рівні платників податків: низький рівень податкової культури; ухилення від сплати податків; невиконання вимог податкових органів; відтік капіталу в економіку зарубіжних країн.

Ризиками податкової безпеки країни є:

- на рівні держави: недоотримання доходів бюджетів різних рівнів, внаслідок скорочення податкових платежів; спад економіки; зростання інфляції; обмеженість виконання своїх функцій державою; постійне зростання бюджетного дефіциту, розриву між доходами та видатками; постійне зростання державного боргу через значні запозичення; скорочення фінансування державних програм; зростання фіскальних злочинів і зловживань;

- на рівні платників податків: збільшення податкового тиску, а відтак, зростання і податкових зобов'язань; можливість донарахувань і необґрунтованих платежів та штрафів за ненавмисне порушення законодавства; помилки та недоліки під час складання податкової звітності, планування та організації господарської діяльності, бізнес-проекування; можливість потенційного банкрутства.

Недосконалість податкової безпеки визначається через неефективність податкової політики, котра практично унеможливило реалізацію стратегічних пріоритетів фінансової політики держави та підриває

рівень фінансової безпеки держави. Ефективна податкова політика та побудована на її концептуальних засадах сучасна податкова система України має бути простою та економічно справедливою, створювати необхідні умови для сталого розвитку національної економіки, забезпечувати достатнє наповнення Державного бюджету України і місцевих бюджетів.

На сучасному етапі здійсненні податкових реформ критеріями забезпечення податкової безпеки держави мають стати: оптимальна величина податкового навантаження на економіку країни, регіону, підприємства, платника податків; чіткі нормативи розподілу податкових ресурсів між бюджетами різних рівнів; скорочення рівня витрат держави на податкове адміністрування і контроль; ефективна система оподаткування, за якої загрози внутрішнього і зовнішнього характеру зводяться до мінімуму; наявні податкові стимули розвитку виробництва і підприємництва, зростання обсягів залучених інвестицій і перехід економіки до інноваційної моделі розвитку; гармонізація податкового обкладення і митного режиму з іншими країнами; наявні податкові та митні стимули забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; новітні електронні сервіси для платників податків; дієва нормативно-правова база.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене, можемо зробити висновок, що податкова безпека є важливою складовою фінансової безпеки держави. З метою зміцнення податкової безпеки необхідно підвищувати ефективність податкової політики та вести неперервний моніторинг зміни індикаторів та забезпечувати виявлення, оцінювання та усунення податкових ризиків і загроз, що сприятиме сталому розвитку української економіки та досягненню належного рівня фінансової та економічної безпеки України загалом.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : [указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : [закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : [наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
4. Виклюк М.І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик / М.І. Виклюк, В.В. Герасик // Інноваційна економіка – 2013. – № 5. – С. 242–246.
5. Луценко І.С. Методичний підхід до оцінювання рівня податкової безпеки держави / І.С. Луценко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2012. – № 12 (2). – С. 159–163.
6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>
8. Виклюк М. І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик / М. І. Виклюк, В. В. Герасик // Інноваційна економіка. – 2013. – № 5. – С. 245–246.
9. Лебедзевич Я.В. Ризики і загрози податкової безпеки держави та методи їх нейтралізації / Я.В. Лебедзевич // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2016р. – Вип. 2-3. – С. 195–213.

References

1. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» [Elektronnyi resurs] : [ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 r. № 5/2015]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [Elektronnyi resurs] : [zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
3. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs] : [nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 r. № 1277]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
4. Vykliuk M.I. Podatkova bezpeka: dualistychnist ekonomichnoi pryrody traktuvannia zmistu osnovnykh kharakterystyk / M.I. Vykliuk, V.V. Herasyk // Innovatsiina ekonomika – 2013. – № 5. – S. 242–246.
5. Lutsenko I.S. Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia rivnia podatkovoi bezpeky derzhavy / I.S. Lutsenko // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. – 2012. – № 12 (2). – S. 159–163.
6. Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.treasury.gov.ua>
8. Vykliuk M. I. Podatkova bezpeka: dualistychnist ekonomichnoi pryrody traktuvannia zmistu osnovnykh kharakterystyk / M. I. Vykliuk, V. V. Hresyk // Innovatsiina ekonomika. – 2013. – № 5. – S. 245–246.
9. Lebedzevych Ya.V. Ryziky i zahrozy podatkovoi bezpeky derzhavy ta metody yikh neutralizatsii / Ya.V. Lebedzevych // Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu. Ser.: Bukhgalterskyi oblik, kontrol i analiz. – 2016r. – Vyp. 2-3. – S. 195–213.

Рецензія/Peerreview : 10.10.2018   Надрукована/Printed : 31.10.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Нижник В. М.